

פני הדור כפני הכלב

כרוך שומר הכטחתו לישמעאל. ובני ישמעאל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאור מאור, ותמלא הארץ אותם. וירעו אותנו הישראלים ויענונו, ויתנו עלינו עבודה קשה. כמו שנאמר: הבה נתחכמה לו, פן ירבה, והיה כי תקראנה מילחמה, ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו.

ויענונו — כמו שנאמר: וישימו עליו שריימיסים למען ענותו בסיבלותם. ויתנו עלינו עבודה קשה — כמו שנאמר: ויעבירו ישראלים את בניישמעאל בפרך.

ונצעק אל אלהה אלוהי אבותינו, וישמע אלהה את קולנו וירא את עונינו, ואת עמלנו, ואת לחצנו. ויוציאנו אלהה מן הכיבוש ביד חזקה וברוע נטויה ובמורא גדול, ובאותות ובמופתים. דם צפרדע, כינים... חושך...

באותו רגע נרלק האור. אפשר לחזור לעבודה. איפה הייתי?

שעון היד האבוד

בכל פעם. כשאני קורא שפוט מצא מישהו אשם על סמך עדותו של עד־ראייה, אני תמה. אני נזכר בשעון שלי.

מעשה שהיה כך היה: באתי ללונדון והייתי אמור להיפגש עם ידידי סעיד חמאמי, איש־אשף, מטעמי־ביטחון, לא קבענו מעור למ פגישות מראש. הורעתי לו באיזה מלון אני גר, והוא היה מוצא אותי שם בשעה בלתי־צפויה. (למרות כל אמצעי־הזהירות, נרצה.)

באחד הבקרים צילצל הטלפון בחדרי בשעה 7 בבוקר. חמאמי הודיע לי שהוא ממתין לי למטה, בלובי של המלון. קפצתי מהמיטה, התלבשתי במהירות, נטלתי את שעון־היד, שהיה מונח ליד המיטה, וירדתי. שוחחנו כשעה, הוא הלך לדרכו ואני חזרתי לחדרי.

כעבור כמה שעות נוכחתי לדעת ששעוני אבד. פישפשתי בויכרוננו ונוכחתי שלקחתי אותו למטה, מבלי לשים אותו על ידי. ירדתי אל פקיד־הקבלה ושאלתי אם נמצא בלובי שעון־ידי. הוא היפנה אותי אל קציני־הביטחון של המלון.

הלכתי בכיוון שהצביע עליו. עובתי את שטח האורחים, רצוף־השטיחים, ומצאתי את עצמי בפרוודור הרבה יותר עלוב, שרמה לבניי־מישרדים פשוט. הגעתי לחדרו של קציני־הביטחון. הוא קיבל אותי באדיבות קריה, פנה אלי בלשון "סר" והתחיל לתחקר אותי.

היכרתי את הטיפוס היטב. בנעוריי היכרתי בארץ קציני סיי איידי (הבולשת הבריטית). לפניי ישב סמל־בולשת טיפוסים בדימוס.

"מצאנו שעון־ידי בלובי", אמר הסמל. "האם אתה מוכן לתאר את השעון שאיבדת? הרצועה שחורה או חומה?"

הייהרתי לרגע. "שחורה", אמרתי בביטחון.

"פני השעון עגולים או סגלגלים?"

"עגולים".

"צבע זהב או כסף?"

"זהב".

"ספרות שחורות או ירקרקות?"

"שחורות".

השוטר חיך חיוך זדוני. הוא הוציא את השעון שלי והניח אותו על השולחן. הרצועה הייתה חומה. פני־השעון היו סגלגלים. צבעם היה צבע־כסף. הספרות היו ירקרקות.

"אני מאמין לך, סר", אמר השוטר. "גא לתתם שקיבלת את השעון בחזרה. אבל ישמשנא הדבר כלקח. רוב האנשים אינם זוכרים את הדברים הפשוטים ביותר בחייהם. הרי את השעון הזה ענרת מן הסתם מדי יום במשך חודשים, ואולי שנים."

אחרי זה, לך ותאמין לעד־ראייה:

בשם הביטחון

בשעתו התלבטתי קשה כיצד להצביע בכנסת על הצעת־החוק, שכאה לאפשר את השימוש בעדות שנתן אדם במישטרה, גם אם אינו מעיד במישפט.

היה לי אז חשש כבר מאוד שהחוק הזה ינוצל לרעה. בארץ שבה המישטרה ידועה בשיטות־החקירה האלימות שלה, זה מסוכן. יכול אדם למסור עדות מרשיעה במישטרה, אחרי שנשבר בעינויים (לחץ גופני מתון), לפי ההכשר שנתנה הוועדה של השופט משה נדריי. גם אם בעלי־העדות אינו בא ככלל להעיד במישפט, הרי מאפשר חוק זה את השימוש בעדות זו.

הטענה של בעלי־החוק הייתה סבירה כשלעצמה. אם נאשם אחד מראשי העולם התחונן, הרי הוא יכול להפעיל לחצים על העדים, לאיים עליהם ברצח או בהריגת בני־משפחתם, וכך להתרעם מלהופיע במישפט. לפי החוק המתוקן, ניתן במיקרה זה להשתמש בעדות שנתן אותו אדם במישטרה.

עכשיו באו השופטים, והשתמשו בתיקון זה למטרה שונה לגמרי, שאינה נראית לי כלל וכלל.

במישפטם של אנשי דרך הניצוץ, מסרה הרס להב עדות במישטרה. לרבייה, עשתה זאת אחרי שהופעלו עליה לחצים קשים בחקירה. היא הוחזקה בתא שקירותיו היו מרוחים בצואה, נמנעה ממנה שינה, חוקריה השפילו אותה בכל צורה אפשרית, ניתחו בקול רם את אברי־הימין שלה, וכו'.

כשנקראה להעיד, סירבה. היא השתמשה בפאנטומימה, כדי שלא להגיד אף מילה אחת. אולם השופטים החליטו שניתן להשתמש בעדות שלה במישטרה, מפני שיש להניח שהודרכה עליידי עורכי־הדין שלה איך להימנע מלתת עדות.

עם כל הכבוד לשופטים, וזאת לא היתה כוונת התיקון לחוק, כפי שהוצג לנו בכנסת, לא על כך הצבענו. נרמה לי שבשם "הביטחון" נשבר כאן עוד מחסום אחר שהגן על זכויות האדם.

בן־גוריון בברות־בחירות של מאשי

מורי־הדור, גם מנהיגים וגם מונהגים, מובילים ומובלים בעת ובעונה אחת. הם אמרו דברים נועזים, אך גם הקפידו שלא לאבד את המגע עם הציבור.

חושך ישראל

באמצע העבודה ככה האור בחדרי. הפסקת־חשמל. בשכונה כולה השתרר חושך־מצריים.

חושך־מצריים?

הנחתי לדימוני לשוטט, עד שיידלק האור.

חושך־מצריים. עשר מכות.

דם צפרדע. כינים. ערוב. דבר. שחין. ברד. ארכה. חושך. מכת בכורות.

האם באמת היו כל המכות האלה? האם חושך־מצריים היה באמת בכחינת מכה נוראה, אפלה גמורה בכל עמקי־הגילוס, או שלא היתה זאת אלא סיררה של הפסקת־חשמל, בגלל עומס של מזגני־האוויר בארמונותיהם של חרטומי־מצריים? ולראייה: "ולכל בני־ישראל היה אור במושבותם." הפסקת־חשמל מקור מיות.

וכך גם השאר. מחלת הפה והטלפיים. כמה מיקרים של כולרה. פלישה של ארכה — וסופר בעל־דימיון יכול לחבר את זה להגדה מרשימה, אחרי שהדברים התגלגלו בדימוין הדורות וצברו הגזמות עוד ועוד.

מי יודע, אולי יישב בעוד כמה דורות סופר מוסלמי ויחבר הגדה חדשה על ימי האינתיפאדה?

לנגד עיניו יעלו עשר מכות ישראל. היתה התפרצות של

פוליו? הנה, מכה אחת. הפסקת־חשמל? חושך־ישראל! עליה בעקומת הקטל בדרכים? רם. כינים בגנייה־לדים? ועוד איך? קיץ חם במיוחד? מכה: אש ביערות. דרוש רק קצת דימיון, והנה עשר מכות.

עברים היינו למושל הצבאי בישראל. ויוציאנו אלהה מן הכיבוש ביד חזקה וברוע נטויה, ואילו לא הוציא אלהה הרחמן והרחום את אבותינו מן הכיבוש, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לישראל.

אחד מאלופי צה"ל, שהוא מצוי במקורות. הסביר לי לא־מכבר את המשמעות האמיתית של האמירה "פני הדור כפני הכלב". "פני הדור" אינם אלא מנהיגי־הדור. הם משמשים לדור כפנים, ומרוע פניהם כפני הכלב?

איך הכוונה לקללה, חלילה, אלא לתיאור של התנהגות. כשכלב יוצא לטיול עם אדונו, הוא רץ קדימה. מי שמסתכל בהם מן הצד יכול לקבל את הרושם כאילו הכלב הוא המוביל והאדון בא בעיקבותיו.

אולם הכלב אינו מוביל, אלא מובל. בעודו רץ קדימה, הוא מסתכל כל העת אחורה. הוא מורא שהאדון אכן הולך בדרך זו. כשהאדון עוצר, הכלב חוזר אליו.

כשנבאים השניים אל פרשת־דרכים, מנחש הכלב באיזו ררך יבחר האדון. שוב הוא רץ קדימה, ושוב הוא מסתכל אחורה. אם האדון בוחר דווקא בדרך השנייה, חוזר הכלב בריצה לפרשתי־הדרכים וממהר בעיקבות אדונו.

כל העת נרמה כאילו הכלב הוא המנהיג, בעוד שלמעשה אין הכלב אלא הולך בעיקבות אדונו.

כך הפוליטיקאי. למראית־עין, הוא המנהיג. הוא מורה הדור. הוא הולך בראש. אך למעשה אין הפוליטיקאי אלא עבד הציבור. הוא מנסה לנחש לאן פני הציבור, ושם את פעמיו בכיוון הזה. אם הציבור אינו בא בעיקבותיו, ממהר הפוליטיקאי לחזור על עיקבותיו ולהצטרף למנחה הגדול. כפרשת־דרכים הוא ממתין עד פוליטיקאי מולח, כמו כלב חכם, הוא זה המנחש מראש לאן ירצה הציבור ללכת. הוא מכריז על כך בקוליות. כאשר הציבור אכן פונה בכיוון זה, יכול הפוליטיקאי להתפאר כהישגו, להעמיד פנים של מנהיג־הדור ומורה־הנבוכים.

החוכמה היא שלא "לאבד את המגע עם הציבור". כלומר, להסתכל אחורה כל העת ולוודא שאין הציבור מפגר יותר מדי. הפוליטיקאי הטוב, בעל האינטואיציה, הולך צעד אחד לפני הציבור. צעד אחד, ולא יותר. אם התקדם יותר מדי, עלול הציבור שלא לבוא בעיקבותיו, ואז הוא חייב לרוץ אחורה.

במישטר דמוקרטי, יש אמצעי־ביטחון ששמו בחירות. פעם בכל כמה זמן צריך הפוליטיקאי להיבחר מחדש, ואז נערכת בדיקה אוטומטית. אם התקדם או פיגר יותר מדי, פשוט אינו נבחר מחדש. אם נבחר מחדש, סימן שהוא כלב חכם. הוא שמר על קשר־עין עם האדון.

כאשר האדון מוביל את הכלב ברצועה, אין בעיות. הכלב יכול לרוץ קדימה, אך לא יותר מדי. לעיתים יכול להיווצר הרושם כאילו הכלב מוביל את האדון ברצועה. אך מוכן שאין זה כך. הכלב פשוט יודע לאן האדון רוצה ללכת.

גם הכלב החכם מכולם, כלב־ההנחיה של עיוור, אינו מנהיג את האדון. הוא יודע לאן רוצה האדון להגיע, הוא עוזר לו להגיע לשם בביטחה.

יש הכלב בין ציבור שלם ובין אדוני־חיד. רצונו של הציבור אינו ברור כל־כך, ועל כן צריך הפוליטיקאי להיות חכם מן הכלב. דרושה לו אינטואיציה רבה יותר.

מכאן התפקיד המיוחד של סקר־דעת־הקהל בפוליטיקה העכשווית. הוא בא כמקום הרצועה. הוא חוסך לפוליטיקאי את הצורך באינטואיציה.

הכלב זורק מדי פעם מבט אחורה, כדי לברר אם האדון בא בעיקבותיו. הפוליטיקאי עושה זאת באמצעות סקר־דעת־הקהל. בעזרת הסקר, הוא יכול לנחש ביתר ביטחון לאן פני הציבור מוערות. הוא ללכת שמאלה ימינה? לדרוך במקום? לפנות אחורה? הסקר אמור לגלות את הכל.

הפוליטיקאי המושלם הוא זה החי על פי הסקר 24 שעות ביממה. לפני כל נאום חשוב, הוא בודק את הסקר, כדי להגיד בנאומו בדיוק־בדיוק מה שעתיד רוצה לשמוע. לפני כל הצבעה חשובה, הוא מורא שאינו מצביע בניגוד לרצון ההמון. וכימי מערכת־הבחירות, על אחת כמה וכמה: כל מעשה, כל הורעה, כל נאום, כל סעיף במצע תפורים בדיוק לפי תוצאות הסקר.

בשנות כהונתו בכנסת, ראיתי פעמים רבות איך פועלת שיטה זו. זכרונני מיקרה אחד לדוגמה: נקטתי, יחי עם כמה ח"כים אחרים, עמדה שנגדה את עמדת הממשלה. ויש היה מילחמת־האורחים בניגודיה. אנחנו תמכנו במורד ביאפרה, והממשלה נקטה עמדה אחרת. אחרי ויכוח חריף כהליאה החלטנו לערוך בו במקום מסיבת־עיתונאים. יצאנו כולנו ביחד, בצעדים מאושיים, ממינוני־הח"כים לעבר חררי־העיתונאים, מרחק כמה עשרות מטרים.

באמצע הדרך החלו כמה ח"כים מאטים את צעדיהם, ולפני שהגענו לחררי־העיתונאים עצרו. הם התחילו להרהר בקול רם: זה יתקבל? איך זה ייראה? מה יגידו? וכו' וכו'. מסיבת־העיתונאים בוטלה.

לפעמים קינאתי בפוליטיקאים האלה. לא הייתי מסוגל לנהוג כמוהם. לא בכנסת. לא בעיתון. תמיד חשתי בצורך לבטא את דעתי כפי שהיא, גם כשהיה ברור לי שאני אומר או כותב דברים שהציבור אינו מסוגל לקבלם.

לא־אחת אמרו לי עמיתים בכנסת, ברוח טובה, שזוהו שיגעון: אסור להגיד דברים כאלה. כשענית שאמרתי את האמת, אמר לי פעם ח"כ־ידיד שגם רופא אינו אמור להגיד לחולה את האמת. רופא יקח אומר לחולה מה שהוא רוצה לשמוע.

בעניין אש"ף, למשל. כשהשמעתי בכנסת את הדיעה שצריכים להידבר עם אש"ף, ושאין כל מנוס מזה, הייתי יחיד. צעקו עלי כאילו הכנסתי צלם להיכל. מאז עברו 20 שנה, ועכשיו אומרות זאת כמה סיעות בכנסת, אם כי בוהירות. רוב האומרים זאת כיום לא היו אומרים זאת אז גם אילו עונו במרתפי השב"כ. הם אמרו את ההיפך. אבל בינתיים התקדמו עם הציבור. לאט־לאט, תוך הסתכלויות בלתי־פוסקות אחורה. עכשיו הם מגיעים. אמנם באיחור של 20 שנים יקרות, שבהן היו כמה מילחמות ומעשיי אל־ימות ללא־ספור. אבל מגיעים.

לימון שהמנהיגים הגדולים באמת הם אנשים כמו דויד בן־גוריון או פרנקלין רווולט, שהיו גם פוליטיקאים ממולחים וגם